

KURTUBÎ TEFSİRİNDE İSTİARE SANATI*

Osman KABAĞÇILI**

ÖZET

Makale “İstiarenin tanımı”, “Kurtubî’ye göre Kur’anda istiare sanatının uygulandığı ayetler” şeklinde bir giriş, iki ana başlık ve sonuçtan oluşur. Girişte Kurtubî’nin ilmi kişiliğinden bahsedilerek tefsir, fıkıh ve hadis ilimlerinde otorite olduğu belirtilir. Kurtubî tefsirinin fıkhi bir tefsir olduğu bilinmesine rağmen edebi sanatlar açısından da önemli bir tefsir olduğu vurgulanır. Makalenin amacı Kurtubî’ye göre istiare sanatının uygulandığı ayetlerin belirlenmesi ve bu ayetlerin anlaşılmasına katkıda bulunmaktır.

Kurtubî’ye göre istiare sanatının en belirgin özelliği olarak konuşan bir varlığa ait fiilin cansız varlığa veya hayvana nispet edilmesi olduğu üzerinde durulur. Kurtubî’nin ayetlerdeki istiare sanatını tespit ederken yaptığı tanıma bağlı kalmadığı belirtilir. Zaman zaman istiarenin genel tanımına göre yani, bir kelimenin başka bir kelimenin anlamında kullanılması bağlamında ayetlerde istiare sanatını belirlediği tespiti yapılır.

Kurtubî’nin istiare sanatının bulunduğunu belirttiği ayetler incelenerek anlam derinlikleri üzerinde durulur. Kurtubî’nin istiare sanatının bulunduğunu tespit ettiği bazı ayetler şunlardır: “Onların kalplerinde hastalık vardır” (2/10) “Allah’ın boyasıyla boyanmışsınız.” (2/138) “Allah’a ve Resûlüne savaş açanlar” (5/33) “Gaybın anahtarları yalnızca O’nun katındadır.” (6/59) “Onlara merhamet ederek tevazu kanadını indir” (17/24) “İşte kitabımız, size karşı gerçeği söylüyor.”(45/29)

Sonuçta Kurtubî’nin Kur’an’da mecazın olduğu fikrinde olduğu belirtilir. Kurtubî’nin istiare sanatı ile mecaz arasındaki farka değinmediği vurgulanır. Kur’an’da istiare sanatının uygulandığı ayetlere işaret ettiği ancak istiarenin çeşidine değinmediği belirtilir.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Mecaz, Kurtubî, Kur’an

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Bölümü, El-mek: doktorosman@mynet.com

THE ART OF METAPHOR IN THE TAFSİR OF KURTUBÎ

ABSTRACT

This article consists of introduction, two chapters which called "The definition of metaphor", "For Kurtubî the Koranic verses where metaphor has been used" and conclusion. In the introduction the scholarly personality of Kurtubî is explored and his authority in the tafsir, hadith and fiqh is indicated. There is also emphasized that although it is known that the tafsir of Kurtubî is interested in fiqh, his tafsir is significant in terms of literary arts, too. In the introduction it is remarked that the aim of the article is to specify the Koranic verses where Kurtubî thinks that metaphor has been used, and to contribute to the understanding of these verses.

The article examines Kurtubî's definition of metaphor. For Kurtubî the distinctive characteristic of metaphor is referring of an action related to reasonable being to non-living thing or animal. But Kurtubî does not remain loyal to his definition while identifying the art of metaphor in the Koran verses. Occasionally he specifies the art of metaphor in Koran verses according to general definition which identifies metaphor as using a word in the meaning of other word.

The article explores and dwells on the depth of meaning of the Koran verses which are metaphorical according to Kurtubî. Some of Koran verses which Kurtubî specifies as metaphorical are: **"In their hearts is sickness"** (2/10) **"God's coloring"** (2/138) **"Who fight God and His Messenger"** (5/33) **"With Him are the keys of the unseen"** (6/59) **"And lower to them the wing of humility, out of mercy"** (17/24) **"This Book of Ours speaks about you in truth"** (45/29)

In the conclusion it is stated that Kurtubî thinks that there is metaphor in Koran. But Kurtubî does not deal with difference between metaphor and simile. He refers to Koran verses which are metaphorical, but does not deal with variety of metaphor.

Key Words: Tafsir, The Art of Metaphor, Kurtubî, Koran

Giriş

Kur'an'ın en belirgin özelliği belagat alanındaki üstünlüğüdür. Çünkü Kur'an bir benzerinin yapılamayacağı konusunda meydan okuyan kutsal bir kitaptır. Böyle bir kitabın şüphesiz edebî sanatlar açısından değerlendirilmesi gerekir. Nitekim Kur'an'ın tefsiriyle uğraşanlar bu gayretin içine girmişlerdir. Kur'an'ı tefsir eden en önemli âlimlerden biri de Kurtubî'dir. (ö. 671/1273) O Endülüs'te yetişen ve daha sonraları Mısır'da çalışmalarını sürdüren hadis, fıkıh ve tefsir alanında otorite olan bir âlimdir. Onun en önemli eseri el-Cami Li Ahkâmi'l-Kur'an isimli tefsiridir.¹ Bir ansiklopedi özelliği taşıyan bu tefsir ilim çevrelerinde çok ilgi görmüştür. Onun tefsiri fikhî tefsir olarak bilinir ve tanıtılır. Ancak Kurtubî tefsiri edebî yönden de incelenmesi gereken önemli bir tefsirdir. Kurtubî tefsirinin bütün edebî yönlerini incelemek bir makalenin

¹ Kurtubî hakkında geniş bilgi için bkz. Suyutî, Celeleddin, *Tabakatü'l-Müfessirin*, Leiden 1839, s.28,29; Davudî, Muhammed b. Ali, *Tabakatü'l-Müfessirin*, Mısır 1972, II, 65-66; Zehebî, Muhammed Hüseyin, *et-Tefsir ve'l-Müfessirin*, Kahire 1961, III, 123.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/2 Winter 2014

boyutlarını aşacağından biz bu çalışmamızda edebi sanatlardan sadece istiare sanatı üzerinde durmayı uygun bulduk. Kurtubî'ye göre Kur'an'ın hangi ayetlerinde istiare sanatının yapıldığını tespit ederek ilim dünyasına sunmayı hedefledik. Böylece Kurtubî tefsirinde istiare sanatının olduğu ayetlerin değerlendirilişini ortaya koymayı ve Kur'an'ın daha iyi anlaşılmasına bir nebze olsun katkıda bulunmayı amaçlamaktayız. Bu çalışmamızda Kurtubî'nin istiare sanatı olduğunu belirttiği on beş ayeti meallerden de karşılaştırarak anlam derinliklerinin ne ölçüde meallere yansıtıldığı üzerinde de duracağız.

I- İstiare Kavramının Tanımı

İstiare kavramı sözlükte; bir şeyi kaldırmak ve onu bir yerden alıp başka bir yere koymak, ödünç olarak istemek gibi anlamlara gelir.²

Terim olarak istiare: hakiki mana ile mecazi mana arasındaki benzerlikten dolayı bir kelimenin manasını başka bir kelime için kullanmaktır.³

Kurtubî istiare ile ilgili şu tanımı yapar: Herhangi bir fiil konuşan varlığa ait olmasına rağmen bir hayvana veya cansıza dayandırılırsa o istiaredir.⁴ Bu tanıma göre Kurtubî istiarede en belirgin özellik olarak konuşan varlığa ait olan fiilin cansıza nispet edilmesini kabul etmektedir. Aşağıdaki ayeti buna örnek gösterebiliriz. “*Yine yola koyuldular. Nihayet bir şehir halkına varıp onlardan yiyecek istediler. Halk onları konuk etmek istemedi. Derken orada yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar gördüler. Adam hemen o duvarı doğrulttu. Musa, "İsteseydin bu iş için bir ücret alırdın" dedi.*”⁵ Burada “yıkılmaya yüz tutmuş” ifadesi metne tam bağlı kalmakla çevrildiğinde “yıkılmayı isteyen duvar” şeklinde çevrilir. Bu ifade de Kurtubî'nin tanımına uygun bir istiaredir. Ancak çeviride istiare sanatının incelikleri kaybolmuştur. Bu durumu bir yönüyle normal karşılamak gerekir. Çünkü düzgün bir ifade ile yapılan çevirilerde metne çok bağlı kalmak mümkün değildir.

Kurtubî, yukarıda geçen ayeti Cumhura göre Kur'an'da mecaz bulunduğuna dair delil olarak sunar.⁶ Alusî de bu ifadenin mecazı mürsel olabileceği gibi istiare de olabileceğini belirtir.⁷

Kurtubî'nin istiare sanatının olduğunu belirttiği ayetlerde kendi tanımının dışına çıktığı görülür. Şu ayette bu durumu görmek mümkündür: “*Yeminlerinizi aranızda hile ve fesat sebebi yapmayın. Sonra sağlamca bastıktan sonra ayak(larınız) kayar da Allah yolundan sapmanız sebebiyle kötü azabı tadarsınız*”⁸ Burada düzgün halden kötü bir hale düşmeye benzetme vardır. Ayağın kayması kötü hale düşmek yerine istiare olarak kullanılmıştır.⁹ Bu açıklamada konuşan bir varlığa ait olan bir fiilin cansıza veya hayvana nispeti söz konusu değildir. Ancak kavramın kendi

² Sekkâkî, Ebu Yakub Yusuf b. Ebî Bekr Muhammed b. Ali, *Miftahu'l-Ulûm*, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 1987, s. 369; İbn Manzur, Ebu'l-Fadl Muhammed b. Mükrim b. Ali b. Ahmed, *Lisanü'l-Arab*, Beyrut trs, IV, 618-619. Konu ile ilgili geniş bilgi için bkz. Menderes Coşkun, “*Klasik Türk Şiirinde Mürekkep İstiare, Temsilî İstiare, Alagori*,” Bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı, 38, Ankara 2006, s. 51-68; M. Halil Erzen, “*Karamanlı Nizami Divanı'nda Teşbih ve İstiare Sanatlarının Kullanımı*,” Yüzcüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 23, Van 2012, 45-53 “Ali Kızıllırmak, *Kur'an'da Hakikat ve Mecaz*, Yayınlanmamış Doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1996; Ali Akay, *Kur'an'da Tamsilî Anlatım*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Harran Üniversitesi, Şanlı Urfâ 2003; Mustafa Yıldırım, “*Kur'an Sanatı ve Estetiği*” İstem, sayı 16, Konya 2010, s. 167.

³ İbn Kuteybe, Ebu Muhammed Abdullah b. Müslim, *Te'vilü Müşkili'l-Kur'an*, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 1981, s.135-184; Zerkeşi, Bedruddin Muhammed b. Abdullah, *el-Burhan fi ulûmü'l-Kur'an*, Daru'l-Marife, Beyrut 1972, III, 435-436.

⁴ Kurtubî, Ebu Abdullah Muhammed b. Ebu Bekr, *el-Cami Li Ahkâmi'l-Kur'an*, Kahire 1964, XI, 25; Kinayenin canlıya dayandırma olduğu hakkında bkz. İsmail Hakkı Bursevî, *Ruhu'l-Beyan*, Daru'l-Fikr, Beyrut trs, III, 32; İstiare çeşitleri hakkında bkz. Bursevî, a.g.e, VII, 412.

⁵ Kehf, 18/77; فَانطَلَقَا حَتَّىٰ إِذَا آتَىٰ أَحَدَهُم مَّقَامًا أَهْلَهَا قَالُوا أَن لَّيْسَ بِهَذَا جَدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقُضَ فَاقَامَهُ قَالَ لَوْ شِئْتَ لَتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا

⁶ Kurtubî, a.g.e, XI, 25.

⁷ Alusî, Ebu'l-Fadl Şehabü'd-Din es-Seyyid Mahmud, *Ruhu'l-Meanî*, Daru't-Türasü'l-Arabî, Beyrut, trs., XVI, 6.

⁸ Nahl, 16/94; وَلَا تَخْذُوا أَيْمَانَكُمْ دَخَلَ بَيْنَكُمْ قَتْلًا فَتَمَّ بِعَدِّ ثُبُوتِهَا وَتَدْفَعُوا السُّوءَ بِمَا صَدَدْتُمْ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ

⁹ Kurtubî, a.g.e, X, 172.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/2 Winter 2014

anlamının dışında kullanılması söz konusudur. Bu durum Kurtubî'nin ayette istiare sanatının olup olmadığını belirlerken genel tanıma uygun hareket ettiği izlenimi vermektedir. Çünkü Kurtubî, mecazın bir çeşidi olan istiareyi mecaz anlamında genel olarak değerlendirmiştir. Kurtubî'nin yaptığı tanım istiarenin daha iyi anlaşılmasına büyük katkı sağlamaktadır.

II- Kurtubî'ye Göre Kur'an'da İstiare Sanatı Bulunan Ayetler

Kurtubî aşağıda karşılaştırmalı olarak inceleyeceğimiz on beş ayette istiare sanatından bahseder. Biz bu ayetleri inceleyerek ve meallerden karşılaştırmalar yaparak istiarenin ayete kattığı anlam zenginliğini açıklamaya çalışacağız. Aynı zamanda Kur'an'da istiare sanatının uygulanışının anlaşılmasına katkı sağlamaya gayret edeceğiz.

“*Onların kalplerinde hastalık vardır*”¹⁰ Bu ayette Kurtubî'ye göre istiare sanatı yapılmıştır. Çünkü merad (hastalık) kavramı ile insanın inancındaki bozukluk kastedilmiştir. Bu bozukluk ister şüphe ve nifak yönünden olsun ister inkâr ve yalanlama yönünden olsun fark etmez.¹¹ Bu ifade ile insanın bedeninde zuhur eden cismani hastalık kastedilmemiştir. Alusî'ye göre burada mecaz vardır.¹² Zemahşerî'ye göre de burada kalbe musallat olan kıskançlık gibi ahlak problemleri ve küfür gibi inanç problemleri anlamında mecaz vardır.¹³

Meallerde bu ifadenin Türkçeye çevrilişini inceleyelim. Bu ifade Atay tarafından “*Kalplerinde hastalık vardır*”¹⁴, Dumlu tarafından “*Onların kalplerinde inanç problemi vardır*”¹⁵, Ünal tarafından “*Kalplerinin tam merkezinde (manevi hayat kaynaklarını kurutan, idraklerini körelten, karakterlerini bozan) gizli bir hastalık vardır*”¹⁶ şeklinde çevrilmektedir. Bu çevirilerde görüldüğü gibi Kur'an'ın istiareli anlatımını tam karşılayacak şekilde çevirmek neredeyse imkânsızdır. Ancak Dumlu'nun çevirisi anlamı en iyi yansıtan çeviri olmasına rağmen istiare sanatının kaybolmasını göz ardı etmektedir. Ünal'ın çevirisi ise yapılan açıklamalar sebebiyle istiareli anlatımı sınırlandırmaktadır. Çünkü hasta ifadesi sadece birkaç cümle ile sınırlı kalamaz. Belki ifadenin bir kısmını aktarabilir. Atay'ın çevirisinde istiare sanatı gözükmemekte ancak ayetin iletmek istediği mesaj gizli kalmaktadır. Çünkü hastalığın hangi yönden olduğu açık değildir. Buna rağmen okuyucuya metne sadık bir çeviri sunduğu için tercih sebebi olabilir.

“*Allah'ın boyasıyla boyanmışsınız. Boyası Allah'ınkinden daha güzel olan kimdir? Biz ona ibadet edenleriz*” (deyin).¹⁷

Bu ayette geçen Allah'ın boyası kavramı istiare olarak kullanılır. Sıbgatallah ifadesi ile İslam dini kastedilir. Çünkü elbisenin üzerinde boyanın etkisi görüldüğü gibi dindar olan kişinin üzerinde de dinin etkisi görülür.¹⁸ İslam dinine girerken boy abdesti almanın ve sünnet olmanın da Allah'ın boyası ile boyanma olduğu belirtilir.¹⁹ İsmail Hakkı Bursevî de bu ayette istiare olduğunu beyan eder. Ancak kavramın Allah'ın yaratması anlamında istiare olarak kullanıldığını açıklar. İnsanın imanı kabul etmeye uygun bir şekilde yaratılmasını istiare olarak değerlendirir.²⁰ Her iki müfessir de bir yönüyle ahlaki bir davranış olan dinin, boya kavramı ile dillendirilmesinden hareket

¹⁰ Bakara, 2/10; فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ

¹¹ Kurtubî, a.g.e, I, 197.

¹² Alusî, a.g.e, I, 146.

¹³ Zemahşerî, Ebu'l-Kasım b. Mahmud, *el-Keşşaf an Gavamidi't-Tenzil*, Daru'l-Kitab el-Arabi, Beyrut 1407, I, 59.

¹⁴ Hüseyin Atay, Yaşar Kutluay, *Kur'an'ı Kerim ve Türkçe Anlamı*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1983, Bakara, 2/10.

¹⁵ Ömer Dumlu, Hüseyin Elmalı, *Kur'an'ı Kerim'in Türkçe Anlamı*, İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İzmir 2001, Bakara, 2/10.

¹⁶ Ali Ünal, *Allah Kelamı Kur'an'ı Kerim'in Açıklamalı Meali*, Define Yayınları, İstanbul 2007, Bakara, 2/10.

¹⁷ Bakara, 2/138; صِبْغَةَ اللَّهِ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً وَتَحْنُ لَهُ غَابُونَ

¹⁸ Kurtubî, a.g.e, II, 144.

¹⁹ Kurtubî, a.g.e, II, 144.

²⁰ Bursevî, a.g.e, I, 243.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/2 Winter 2014

ederek istiare sanatının yapıldığını ortaya koymaktadır. Zemahşerî²¹ ve Alusî'ye göre de bu ifadede istiare vardır.²²

Ünal “sıbgatallah” ifadesini çevirmenin zorluğunun farkında olması sebebiyle “Allah’ın boyası” kavramını açıklamalı olarak şöyle çevirir: “Biz, din adına sonradan çalınmış boyalar gibi bir takım sunî boyalarla değil, Allah’ın bütün varlığa vurduğu fitrî ve silinmez İslam boyasıyla boyanmışız ve ona talibiz.”²³ Dumlu ise şöyle çevirir: “İşte Allah’ın almanızı istediği renk budur.”²⁴ Atay ayeti “Allah’ın verdiği renge uyun”²⁵ şeklinde çevirir. Bu çevirilerin tamamında görüldüğü gibi kavramın tam ifadesi yansıtılmamıştır. Kişi sadece bu cümleleri alıp anlamaya çalışsa bu ifadelerden tam bir sonuç çıkaramaz. Ancak genel bir Kur’an anlayışı çerçevesinde bakıldığında çok sorun olmaz. Çünkü bu ifadenin “İslam’ın istediği bütün vasıflara sahip olmak ve olmaya çalışmak” anlamını yansıttığı anlaşılır.

“Sonra bunun ardından kalpleriniz yine katılaştı, taş gibi; hatta daha katı oldu. Çünkü taş vardır ki, içinden ırmaklar fışkırır. Taş vardır ki yarılr da içinden sular çıkar. Taş da vardır ki, Allah korkusuyla (yerinden kopup) düşer.”²⁶ Duvarın istemesinde olduğu gibi taşın korkmasında da istiare vardır.²⁷ Böylece Kurtubî, insanın vasfı olan korkma lafzının taş için kullanılmasını istiare olarak değerlendirir. Zemahşerî'ye göre haşyet kavramı boyun eğme anlamında mecaz olarak kullanılmıştır.²⁸ Kurtubî haşyet kavramının mecaz olduğunu denildi lafzı ile nakleder.²⁹ Taşın korkmasının hakikat olacağı görüşünde olanlar da vardır.³⁰

Meallerde bu ifadenin çevrilişini inceleyelim. Bu ifade Ünal tarafından “Allah karşısındaki ürperti ve saygısından aşağılara yuvarlanır”³¹ Dumlu tarafından “ Allah korkusundan yerlerinden kopup yuvarlanırlar”³² Atay tarafından “Allah korkusundan yuvarlananlar vardır”³³ şeklinde çevrilir.

Bu çevirilere baktığımızda tefsirlerdeki problemin meallere yansımadığını görmekteyiz. Oysa Allah’ın korkması ifadesi ciddi anlamda kelamla ilgili problemlere zemin hazırlar.

(Eşeğin) kemikler(in)e de bak, nasıl onları bir araya getiriyor, sonra onlara nasıl et giydiriyoruz?”³⁴

Bu ayette elbisenin giyilmesi gibi etin kemiklere giydirilmesinden söz edilerek istiare sanatı uygulanmıştır.³⁵ Bu ifadedeki istiare Kurtubî'nin tanımına uygun değildir. Ancak bir kelimenin başka anlamda kullanılması anlamında istiare olarak değerlendirilir. Alusî bu ifadenin örtme anlamında kullanıldığını açıklar.³⁶

²¹ Zemahşerî, a.g.e, I, 196.

²² Alusî, a.g.e, I, 397.

²³ Ünal, a.g.e, (Meal), Bakara, 2/138.

²⁴ Dumlu, a.g.e, (Meal), Bakara, 2/138.

²⁵ Atay, a.g.e, (Meal), Bakara, 2/138.

²⁶ Bakara 2/74, *ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً وَإِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْأَنْهَارُ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَشَقَّقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَاءُ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ*

²⁷ Kurtubî, a.g.e, I, 465.

²⁸ Zemahşerî, a.g.e, I, 155.

²⁹ Kurtubî, a.g.e, I, 465.

³⁰ Bkz. Alusî, a.g.e, I, 297.

³¹ Ünal, a.g.e, (Meal), Bakara 2/74.

³² Dumlu, a.g.e, (Meal), Bakara 2/74.

³³ Atay, a.g.e, (Meal), Bakara 2/74.

³⁴ Bakara, 2/259; *وَانظُرْ إِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنشِرُهَا تَمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا*

³⁵ Kurtubî, a.g.e, III, 296.

³⁶ Alusî, a.g.e, III, 23.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/2 Winter 2014

Bu ifade meallerde “et giydireyoruz” şeklinde çevrilirken Dumlu bu ifadeyi “onları nasıl etle örtüyoruz” şeklinde çevirir.³⁷ Böylece Alusî'nin dikkat çektiği konuyu mealine yansıtır.

Kurtubî “Allah'a ve Resûlüne savaş açanlar”³⁸ ifadesini istiare olarak değerlendirir. Allah sahip olduğu yüce sıfatlar sebebiyle kendisiyle savaşlamayandır. Aynı zamanda Allah'a karşı galip gelmek de söz konusu değildir. Bu sebeple “Allah ile savaşmak” ifadesiyle Allah'ın dostları ile savaş kastedilmektedir. Allah yaptığı bu benzetme ile evliya kullarına yapılan eziyetin büyüklüğüne dikkat çekmeyi murat etmiştir.³⁹ Buradaki benzetme Kurtubî'nin istiare kavramının tanımında belirttiği kıstaslara uygun değildir.

Meallerde ifadedeki inceliğin yansıtılmadığını inceleyelim. Gümüş bu ifadeyi şöyle çevirir: “Allah ve peygamberiyle savaşanların”⁴⁰ Dumlu “Sadece Allah'a ve peygambere savaş açan”⁴¹ Ünal “Allah'a ve resulüne fiili savaş açan”⁴² Bu çevirilerde Allah ile savaşın mümkün olmayacağı fikri kaybolmaktadır. Alusî tefsirinde burada muzaf durumda olan dostlar kelimesinin hazfedildiğini açıklar.⁴³ Böylece meallerde yansıtılmayan bir duruma işaret eder.

“Gaybın anahtarları yalnızca O'nun katındadır. Onları ancak O bilir. Karada ve denizde olanı da bilir. Hiçbir yaprak düşmez ki onu bilmesin.”⁴⁴ Anahtar ifadesi gayba ulaşmaktan istiare olarak kullanılmıştır.⁴⁵ Zemaşşerî'ye göre de burada istiare vardır.⁴⁶ Burada hazinelere ulaşmak ancak anahtar ile mümkün olduğundan dolayı miftah kelimesi istiare olarak kullanılmıştır. Burada insanın gayb konularına ulaşması anahtar kavramı ile açıklanmıştır. Alusî de burada istiare olduğunu belirtir. Anahtar kavramını bilme ile irtibatlandırır.⁴⁷ Bu ifade meallerde “Gaybın anahtarları” şeklinde çevrilmektedir.⁴⁸ Doğal olarak tefsirlerde verilen anlam zenginliklerini yansıtmamaktadır.

“Gaybın anahtarları” ifadesinde benzetme söz konusu olmasına rağmen Kurtubî'nin tanımdaki kıstaslarına tam uyum söz konusu değildir.

“Yeminlerinizi aranızda hile ve fesat sebebi yapmayın. Sonra sağlamca bastıktan sonra ayak(larınız) kayar da Allah yolundan sapmanız sebebiyle kötü azabı tadarsınız”⁴⁹ Burada düzgün halden kötü bir hale düşmeye benzetme vardır. Ayağın kayması kötü hale düşmek yerine istiare olarak kullanılmıştır.⁵⁰ Meallerde bu ifade şöyle çevrilir: “sağlamca yere basmakta olan ayak sürçebilir”⁵¹ “aksi halde Müslümanlıkta sebat ettikten sonra ayağınız kayar”⁵² “Aksi halde yere sağlam bastıktan sonra ayaklarınız kayar da”⁵³ “Aksi halde doğru yol üzerine sağlam bastıktan sonra sizin ayaklarınız da, (yaptığımız haksızlık ve dini yanlış temsiliniz sebebiyle başkalarının ayakları da kayabilir.”⁵⁴ Bu çevirilerin tamamında istiarenden kaynaklanan derinliği anlatmada

³⁷ Dumlu, a.g.e, (Meal), Bakara, 2/259.

³⁸ Maide, 5/33; إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ

³⁹ Kurtubî, a.g.e, VI, 150.

⁴⁰ Sadreddin Gümüş ve Arkadaşları, Kur'an'ı Kerim ve İzahlı Meali, Seçil Ofset İstanbul, 1997, Maide, 5/33

⁴¹ Dumlu, a.g.e, (Meal), Maide, 5/33.

⁴² Ünal, a.g.e, (Meal), Maide, 5/33.

⁴³ Alusî, a.g.e, VI, 117.

⁴⁴ Enam, 6/59; وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يُعَلِّمُهَا إِلَّا هُوَ

⁴⁵ Kurtubî, a.g.e, VII, 1.

⁴⁶ Zemaşşerî, a.g.e,II, 31

⁴⁷ Alusî, a.g.e, VII, 170

⁴⁸ Bkz. Dumlu, a.g.e, (Meal) Enam, 6/59; Gümüş, a.g.e, (Meal), Enam, 6/59.

⁴⁹ Nahl, 16/94; وَلَا تَتَّخِذُوا أَيْمَانَكُمْ دَخَالًا بَيْنَكُمْ فَتَرِلَ قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوتِهَا وَتَذُوقُوا السُّوءَ بِمَا صَدَدْتُمْ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ

⁵⁰ Kurtubî, a.g.e, X,172.

⁵¹ Atay, a.g.e, (Meal), Nahl, 16/94.

⁵² Gümüş, a.g.e, (Meal), Nahl, 16/94.

⁵³ Dumlu, a.g.e, (Meal), Nahl, 16/94.

⁵⁴ Ünal, a.g.e, (Meal), Nahl, 16/94.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/2 Winter 2014

eksiklik vardır. Ali Ünal parantez içinde açıklama yaparak çevirmiştir. Ancak bu çeviri anlamı genişletmekten ziyade daraltmaktadır. Çünkü ayağın kayması bir cümle ile ifadenin ötesinde bir anlam taşımaktadır. Ayağın kayması ve haktan sapma birçok sebeple olabilir.

“Onlara merhamet ederek tevazu kanadını indir ve de ki: Rabbim! Tıpkı beni küçükken koruyup yetiştirdikleri gibi sen de onlara acı.”⁵⁵

Kanadın indirilmesi şefkat ve merhametin sergilenmesine benzetilmektedir. Kuşların yavrularını korumak için kanatlarını yumuşak olarak kullanmaları, istiare olarak kullanılmıştır.⁵⁶ Bursevî’ye göre burada kinaye istiaresi vardır.⁵⁷ Zemahşeri’ye göre ise burada mübalağa sanatı uygulanmıştır.⁵⁸ Bu ifade meallerde şöyle çevrilir: “Onlara karşı son derece şefkatli ve merhametli ol”⁵⁹ Bu çeviri mübalağa sanatı dikkate alınarak yapılmıştır. “Şefkat ve merhametle onlara kol kanat ger”⁶⁰ Bu çeviride istiare kaybolduğu gibi mübalağa da kaybolmuştur. “Onlara acıyarak alçak gönüllülük kanatlarını ger”⁶¹ Acıma ifadesi ayetteki derinlikten uzak bir anlamdır.

Bu ifadede Kurtubî’nin istiare kavramının tanımında belirttiği kıstaslara tam bir uyum görülmektedir.

“De ki: “Onların sayısını Rabbim daha iyi bilir. Zaten onları pek az kimse bilir. O halde onlar hakkında (Kur’an’daki) apaçık tartışma (yı aktarmak) dan başka tartışmaya girme ve bunlar hakkında onlardan hiçbirine bir şey sorma.”⁶²

Bu ayetteki “onlarla apaçık tartışmayı aktarmaktan başka tartışmaya girme” ifadesinde müşriklerin tartıştığı şekle istiare yapılmaktadır. Onların yaptığı gibi gereksiz tartışmaya girmemesi tavsiye edilir.⁶³ Bu ifade meallerde şöyle çevrilir: “Onlar hakkında bu kısaca anlatılanın dışında kimseyle tartışma.”⁶⁴ “Bunun için, Ashab’ı Kehf hakkında, delillerin zahir olması dışında kimseyle tartışma”⁶⁵ “Artık onlar hakkında yüzeysel bir tartışma dışında derin tartışmalara girme”⁶⁶ “Onlar hakkında bilinen gerçeklerin dışında bir tartışmaya girme”⁶⁷ Görüldüğü gibi istiareli bir anlatımın çevirisinde anlamın aktarılmasında güçlük olduğu gibi istiareli anlatımdaki derinlikler de çeviride kaybolmaktadır.

Kurtubî bu ayette istiaresinin olduğunu belirtmesine rağmen bu ifade istiare kavramının tanımında belirlediği kriterlerin dışındadır.

“Yine yola koyuldular. Nihayet bir şehir halkına varıp onlardan yiyecek istediler. Halk onları konuk etmek istemedi. Derken orada yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar gördüler. Adam hemen o duvarı doğrulttu. Musa, “İsteseydin bu iş için bir ücret alırdın” dedi.”⁶⁸

Kurtubî, bu ayette geçen “yıkılmayı isteyen duvar” ifadesini istiare olarak değerlendirir.⁶⁹ Ancak isteme kavramı duvar için uygun düşmeyeceğinden bu ifade meallerde “yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar”⁷⁰ şeklinde çevrilir.

⁵⁵ İsra, 17/24; وَأَخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذَّلْمِ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيْتَنِى صَغِيرًا

⁵⁶ Kurtubî, a.g.e, X,243-244.

⁵⁷ Bursevî, a.g.e, V, 147.

⁵⁸ Zemahşeri, a.g.e, II, 658.

⁵⁹ Dumlu, a.g.e, (Meal), İsra, 17/24.

⁶⁰ Ünal, a.g.e, (Meal), İsra, 17/24.

⁶¹ Gümüş, a.g.e, (Meal), İsra, 17/24.

⁶² Kehf, 18/22; قُلْ رَبِّى أَعْلَمُ بِعَدَّتِهِمْ مَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا قَلِيلٌ فَلَا تُمَارِ فِيهِمْ إِلَّا مِرَاءً ظَاهِرًا وَلَا تَسْتَفْتِ فِيهِمْ مِنْهُمْ أَحَدًا.

⁶³ Kurtubî, a.g.e, X, 384.

⁶⁴ Atay, a.g.e, (Meal), Kehf, 18/22.

⁶⁵ Gümüş, a.g.e, (Meal), Kehf, 18/22.

⁶⁶ Dumlu a.g.e, (Meal), Kehf, 18/22.

⁶⁷ Ünal, a.g.e, (Meal), Kehf, 18/22.

⁶⁸ Kehf, 18/77; فَانطَلَقَا حَتَّى إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلَهَا فَأَبَوْا أَنْ يُضَيِّقُوا لَهُمَا فَوْجَدًا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَ فَأَقَامَهُ قَالَ لَوْ شِئْتَ لَتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/2 Winter 2014

"Çocuğa gelince, anası babası mü'min insanlardı. Onları azgınlığa ve küfre sürüklemesinden korktuk."⁷¹ Bu ifade istiareidir. Kurtubî'ye göre korkma, umma, bekleme gibi ifadeler Allah için kullanıldığında istiareidir.⁷²

Dumlu bu ifadeyi şöyle çevirir: "Eğer çocuk yaşarsa onları azdırmasından ve küfre sokmasından korktuk"⁷³ Ünal şöyle çevirir: "Fakat o çocuğun ileride onları azdırmasından ve küfre sürüklemesinden korktuk."⁷⁴ Atay şöyle çevirir: "Çocuğun onları azdırmasından ve küfre sürüklemesinden korkmuştuk"⁷⁵ Çevirilerin birbiriyle örtüştüğü görülmektedir. Ancak çevirilerde Allah için korkmanın söz konusu olamayacağı fikri yansıtılmamıştır. Bu sebeple bu çeviriler okunurken Allah için korkmanın söz konusu olmadığı fikri akıldan çıkarılmamalıdır. Bu durumu dikkate alan bazı alimler "korktuk" ifadesini "bildik" şeklinde açıklamıştır.⁷⁶ Zemahşerî, "korktuk" ifadesini "kötü gördük" şeklinde açıklar. Aynı zamanda bir ihtimal olarak da korkmayı Hızır'a atfeder.⁷⁷

"Çünkü âyetlerim size okunurdu da siz buna karşı büyüklük taslayarak arkanızı döner geceleyn toplanıp hezeyanlar savururdunuz."⁷⁸ Bu ayetteki "dönerdiniz" ifadesi Haktan yüz çevirmek anlamında istiareidir.⁷⁹ Alusî de aynı fikirdedir.⁸⁰ Kurtubî burada istiare olduğunu belirtiyor. Ancak tanımında belirlediği şartlara uymamaktadır. Atay "ardınıza dönüyordunuz" Gümüş "arka çeviriyordunuz" Dumlu "sizler onları yalanlayıp sırt çeviriyordunuz"⁸¹ Ünal "ama siz, hep bir hoşnutsuzluk içinde arkanızı dönüp gidiyordunuz."⁸² şeklinde çevirirler. Dumlu'nun çevirisi Kurtubî'nin açıklamasına en uygun çeviridir. "ardınıza dönüyordunuz" ifadesi istiareli anlatımın içeriğini tam yansıtmamaktadır.

"Ey Peygamber! Biz seni bir şahit, bir müjdeleyici, bir uyarıcı; Allah'ın izniyle kendi yoluna çağıran bir davetçi ve aydınlatıcı bir kandil olarak gönderdik."⁸³ Ayette geçen kandil ifadesinde peygamberin şeriatını kapsayan nura benzetilmesi sebebiyle istiare vardır.⁸⁴ Ancak Kurtubî'nin tanımı açısından bakarsak istiare şartlarına uygun değildir. Kurtubî burada istiare kavramını benzetme anlamında kullanmıştır. Alusî bu ifadede teşbih olduğunu belirtir.⁸⁵ Bu ifade Dumlu tarafından "aydınlatan bir ışık"⁸⁶ olarak tercüme edilmiştir. Bu ifadeyi Ünal "kalpleri, zihinleri ve insanların yollarını aydınlatan güneş misali bir lamba"⁸⁷ şeklinde çevirmiştir. Gümüş tarafından "nur saçan bir kandil olarak"⁸⁸ tercüme edilmiştir. Atay tarafından "nurlandıran bir ışık"⁸⁹ olarak tercüme edilmiştir. İncelediğimiz meallerin hiçbirisi Kurtubî'nin belirttiği "Peygamberin şeriatını kapsayan nur" anlamını yansıtamamıştır.

⁶⁹ Kurtubî, a.g.e, XI, 25.

⁷⁰ Dumlu, a.g.e, (Meal) Kehf, 18/77; Gümüş, a.g.e, (Meal), Kehf, 18/77.

⁷¹ Kehf, 18/80; وَأَمَّا الْعُلَمَاءُ فَكَانَ آيَوَاهُ مُؤْمِنِينَ فَخَشِينَا أَنْ يُرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا وَكُفْرًا

⁷² Kurtubî, a.g.e, XI, 37.

⁷³ Dumlu, a.g.e, (Meal), Kehf, 18/80.

⁷⁴ Ünal, a.g.e, (Meal), Kehf, 18/80.

⁷⁵ Atay, a.g.e, (Meal), Kehf, 18/80.

⁷⁶ Alusî, a.g.e, XVI, 11.

⁷⁷ Zemahşerî, a.g.e, II, 741.

⁷⁸ Müminûn, 23/66. قَدْ كَانَتْ آيَاتِي تُنذِرُ عَلَيْكُمْ فَعَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ عَلَىٰ آعْقَابِكُمْ تُنْكِرُونَ

⁷⁹ Kurtubî, a.g.e, XII, 136.

⁸⁰ Alusî, a.g.e, XVIII, 49.

⁸¹ Dumlu, a.g.e, (Meal), Müminûn, 23/66.

⁸² Ünal, a.g.e, (Meal), Müminûn, 23/66.

⁸³ Ahzap, 33/45,46; يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُنذِرًا وَنَذِيرًا (٤٥) وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا

⁸⁴ Kurtubî, a.g.e, XIV, 200.

⁸⁵ Alusî, a.g.e, XXII, 46.

⁸⁶ Dumlu, a.g.e, (Meal), Ahzap, 33/46.

⁸⁷ Ünal, a.g.e, (Meal), Ahzap, 33/46.

⁸⁸ Gümüş, a.g.e, (Meal), Ahzap, 33/46.

⁸⁹ Atay, a.g.e, (Meal), Ahzap, 33/45,46

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/2 Winter 2014

“Gece de onlar için bir delildir. Gündüzü ondan çıkarırız, bir de bakarsın karanlık içinde kalmışlardır.”⁹⁰ Bu ayette ışığın gidip karanlığın gelmesi bir şeyin soyulmasına benzetilir. Bu benzetme bir istiairedir.⁹¹ Alusî de burada istiare olduğunu belirtir.⁹² Bu ifadeye Kurtubî istiaireden bahsetmesine rağmen burada onun istiairenin tanımında belirlediği şartlara tam bir uyum gözükmemektedir.

“İşte kitabımız, size karşı gerçeği söylüyor. Çünkü biz yapmakta olduklarınızı kaydediyorduk.”⁹³ Burada kitabın söylemesi açıklama anlamında istiairedir.⁹⁴ Burada kitabın konuşması Kurtubî'nin tanımına uygun bir istiairedir. Çünkü canlıya ait olan konuşma ifadesi kitap için kullanılmıştır.

Sonuç

Kurtubî tefsirinde istiare sanatından bahseder ve istiairenin tanımını da yapar. Kurtubî istiare kavramını tanımlarken çerçevesini daraltmasına rağmen uygulamada mecaza yakın değerlendirir. Kurtubî'ye göre insana ait vasıflar cansız varlığa nispet edildiğinde buna istiare denir. Kurtubî'nin istiare sanatının olduğunu belirttiği yerler diğer müfessirler tarafından istiare olarak değerlendirilmeyebilmektedir. Bu çalışmamızı yaparken yaptığımız karşılaştırmalarda istiare sanatına en çok değinen müfessirin Alusî, olduğunu tespit ettik. İsmail Hakkı Bursevî de tefsirinde istiare sanatına çok değinir. Alusî ve Bursevî tefsirlerinde zaman zaman istiare çeşitlerine de değinir. Ancak Kurtubî istiare sanatının bulunduğunu beyan ettiği ayetlerde istiairenin hangi çeşit istiare olduğuna değinmemiştir.

Bu çalışmamızda istiare sanatı bulunan ayetlerin çevirisinde anlamların tam olarak aktarılmasında sıkıntı olduğunu tespit ettik. İstiare sanatı bulunan ayetlerin ifadenin ötesinde anlamlar içerdiği kanaatindeyiz.

Kurtubî'nin istiare sanatının olduğunu belirttiği ayetler şunlardır: “yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar” “Onların kalplerinde hastalık vardır” “Allah'ın boyasıyla boyanmışızdır.” “sonra onlara nasıl et giydiriyoruz?” “Taş da vardır ki, Allah korkusuyla (yerinden kopup) düşer.” “Allah'a ve Resûlüne savaş açanlar” “Gaybın anahtarları yalnızca O'nun katındadır.” “Sonra sağlamca bastıktan sonra ayak(larınız) kayar” “Onlara merhamet ederek tevazu kanadını indir” “(Kur'an'daki) apaçık tartışma (yı aktarmak) dan başka tartışmaya girme” “Onları azgınlığa ve küfre sürüklemesinden korktuk.” “büyüklik taslayarak arkanızı döner” “aydınlatici bir kandil olarak gönderdik.” “Gündüzü ondan çıkarırız,” “İşte kitabımız, size karşı gerçeği söylüyor.”

Kurtubî tefsirinin istiairenin dışındaki edebi sanatlar açısından değerlendirilmesinin yapılmasının Kur'an'daki edebi sanatların anlaşılması açısından gerekli olduğu kanaatindeyiz. Bu tür çalışmalar Kurtubî tefsirinin anlaşılmasına katkı sağlayacağı gibi araştırmacıyı da geliştirici olacağını düşünmekteyiz.

⁹⁰ Yasin, 36/37; وَإِنَّ لَهُمُ اللَّيْلَ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَإِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ

⁹¹ Kurtubî, a.g.e, XV, 26.

⁹² Alusî, a.g.e, XXIII, 10.

⁹³ Casiye, 45/29; هَذَا كِتَابُنَا يَنْطِقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّ إِنَّا كُنَّا نَسْتَنْسِخُ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

⁹⁴ Kurtubî, a.g.e, XVI, 175.

KAYNAKÇA

- AKAY, Ali, *Kur'an'da Temsili Anlatım*, Basılmamış Doktora Tezi, Harran Üniversitesi, Şanlıurfa 2003.
- ALUSÎ, Ebu'l-Fadl Şehabü'd-Din es-Seyyid Mahmud, *Ruhu'l-Meanî*, Daru't-Türasü'l-Arabî, Beyrut trs.
- ATAY, Hüseyin, Yaşar Kutluay, *Kur'an'ı Kerim ve Türkçe Anlamı*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1983.
- BURSEVÎ, İsmail Hakkı, *Ruhu'l-Beyan*, Daru'l-Fikr, Beyrut trs.
- COŞKUN, Menderes, "*Klasik Türk Şiirinde Mürekkep İstiare, Temsilî İstiare, Alagori*", Bilig (Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi), Sayı, 38, Ankara 2006, s.51-68.
- DAVUDÎ, Muhammed b. Ali, *Tabakatü'l-Müfessirin*, Mısır 1972.
- DUMLU, Ömer, Hüseyin Elmalı, *Kur'an'ı Kerim'in Türkçe Anlamı*, İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İzmir 2001.
- ERZEN, M. Halil "*Karamanlı Nizami Divanı'nda Teşbih ve İstiare Sanatlarının Kullanımı*", Yüzcüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 23, Van 2012, s.19-48.
- GÜMÜŞ, Sadreddin ve Arkadaşları, *Kur'an'ı Kerim ve İzahlı Meali*, Seçil Ofset İstanbul 1997.
- İBN KUTEYBE, Ebu Muhammed Abdullah b. Müslim, *Te'vilü Müşkili'l-Kur'an*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1981.
- İBN MANZUR, Ebu'l-Fadl Muhammed b. Mükrim b. Ali b. Ahmed, *Lisanü'l-Arab*, Beyrut trs.
- KIZILIRMAK, Ali, *Kur'an'da Hakikat ve Mecaz*, Basılmamış Doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1996.
- KURTUBÎ, Ebu Abdullah Muhammed b. Ebu Bekr, *el-Cami Li Ahkâmi'l-Kur'an*, Kahire 1964.
- SEKKÂKÎ, Ebu Yakub Yusuf b. Ebî Bekr Muhammed b. Ali, *Miftahu'l-Ulûm*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1987.
- SUYUTÎ, Celaleddin, *Tabakatü'l-Müfessirin*, Leiden 1839.
- ÜNAL, Ali, *Allah Kelamı Kur'an'ı Kerim'in Açıklamalı Meali*, Define Yayınları, İstanbul 2007.
- YILDIRIM, Mustafa, "*Kur'an Sanatı ve Estetiği*" İstem, sayı 16, Konya 2010.
- ZEHEBÎ, Muhammed Hüseyin, *et-Tefsir ve'l-Müfessirun*, Kahire 1961.
- ZEMAŞERÎ, Ebu'l-Kasım b. Mahmud, *el-Keşşaf an Gavamidi't-Tenzil*, Daru'l-Kitab el-Arabî, Beyrut 1407.
- ZERKEŞÎ, Bedruddin Muhammed b. Abdullah, *el-Burhan fi ulûmü'l-Kur'an*, Daru'l-Marife, Beyrut 1972.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/2 Winter 2014

